

Rättikan 1, Enskede värdhus

Antikvarisk konsekvensanalys
avseende förslag till utveckling av fastigheten

2020-10-08

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Inledning	
Områdesinformation	
Bakgrund och syfte	
Förutsättningar/gällande lagrum	
Stockholms översiktsplan	
Plan- och bygglagen	
Kulturmiljölagen	
Kulturhistoriskt värdefull miljö	
Läsanvisning	
Läsanvisning	
Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2018 - Nulägesbeskrivning	
Utemiljöns karaktär, översiktlig	
Utemiljön vid Rättikan 1	
Landskapsstruktur och utblickar	
Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2018 - Kulturhistoriskt värde	
Samrådsförslag - övergripande beskrivning	
Vystudier	
Vy 1 - från Enskede gårdsväg vid Enskede gård, befintlig situation	
Nuläge	
3 Vy - Enskede gård	9
3 Vy 1 - från Enskede gårdsväg vid Enskede gård, analys av förslaget påverkan på kulturmiljön	9
3 Förslaget	9
3	
3 Vy - Sockenvägen	10
3 Nuläge	10
3 Förslaget	10
3	
3 Vy - Finska gatan	11
Nuläge	11
4 Förslaget	11
4	
4 Vy - Bägersta byväg	12
4 Nuläge	12
5 Förslaget	12
6	
Förslagets påverkan på identifierade värden i KMU	13
7	
Förslaget i förhållande till rekommendationer i KMU	14
8	
9 Antikvarisk konsekvensanalys - sammanvägd bedömning	15
9	

PROJEKTINFORMATION
Uppdragsgivare: Eskilstöping förvaltning AB
Konsekvensanalys utförd av: Fredrik Innerstedt, byggnadsantikvarie certifierad sakkunnig kulturvärden (k) Mattias Eklund, byggnadsantikvarie certifierad sakkunnig kulturvärden (k) Nico van Gelderen, landskapsarkitekt Fotografier där inget annat anges: Mattias Eklund Bilder och situationsplaner på förslag: Dinell Johansson Omslagsbild: Planförslagets byggnader från nordost

Inledning

Områdesinformation

Fastighetsbeteckningar: Rättikan 1 och del av Enskede gård 1:1
Adress: Bägersta byväg/Sockenvägen
Stadsdel: Enskedefältet
Kommun: Stockholm
Församling: Enskede (tidigare Brännkyrka socken)
Härad: Svartlösa

Bakgrund och syfte

Stadsbyggnadsnämnden har påbörjat ett planarbete för Rättikan 1 och del av Enskede gård 1:1 som ett led i att uppfylla stadens bostadsmål med nya bostäder inom tunnelbanans influensområde. Området ligger i direkt anslutning till Årstafältet och Bägersta Byväg där likaleda planarbete pågår. För att tydliggöra vilka kulturvärden som kan påverkas av ny bebyggelse så togs en kulturmiljöutredning fram (*Rättikan 1, kulturmiljöutredning. Nyréns arkitektkontor 2018*). Även en naturvärdesinventering finns framtagen som underlag (*Rättikan 1 Naturvärdesinventering. Nyréns arkitektkontor 2018*). Föreliggande dokument konsekvensbeskriver planförslaget ställt mot de värden och rekommendationer som identifierades i kulturmiljöutredningen, liksom mot gällande lagrum. Planförslaget har konsekvensbedömts utifrån handlingen ”Värdshusplan Kv. Rättikan” upprättat av Dinell Johansson arkitekter och daterat 2020-09-04.

Förutsättningar/gällande lagrum

Stockholms översiktsplan

”Enskede gård och Enskedefältet är i huvudsak trädgårds- och småstugestadsdelar. Vårflodsparken är en uppskattad park, centralt placerad i Enskedefältet. Stora delar av Enskede gård och Enskedefältet är utpekade som kulturhistoriskt värdefulla områden. Vid delar av Bägersta-, Socken- och Enskedevägen finns vissa stadsutvecklingsmöjligheter med ytterligare bebyggelse och parker. När tunnelbanans station vid Enskede gård ersätts av en ny tunnelbanestation i Söderstaden frigörs ytor för ny bebyggelse längs de befintliga tunnelbanespåren. Enskede gårds gymnasium är strategiskt betydelsefullt i ett långsiktigt perspektiv.”

Plan- och bygglagen

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 6 § så ska ”bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av god helhetsverkan”. Utöver det ska ”ändringar och tillägg i bebyggelsen göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas”. Enskedefältet omfattas av äldre detaljplaner pl. 528, pl. 757 och pl. 894. Dessutom omfattar en tilläggsplan, TDp 1999-09726-54, hela småhusområdet. Tilläggsplanen reglerar tillbyggnader och komplementbyggnader och syftar till att bevara områdets sammanhållna karaktär. Tilläggsplanen omfattar inte Rättikan 1.

Kulturmiljölagen

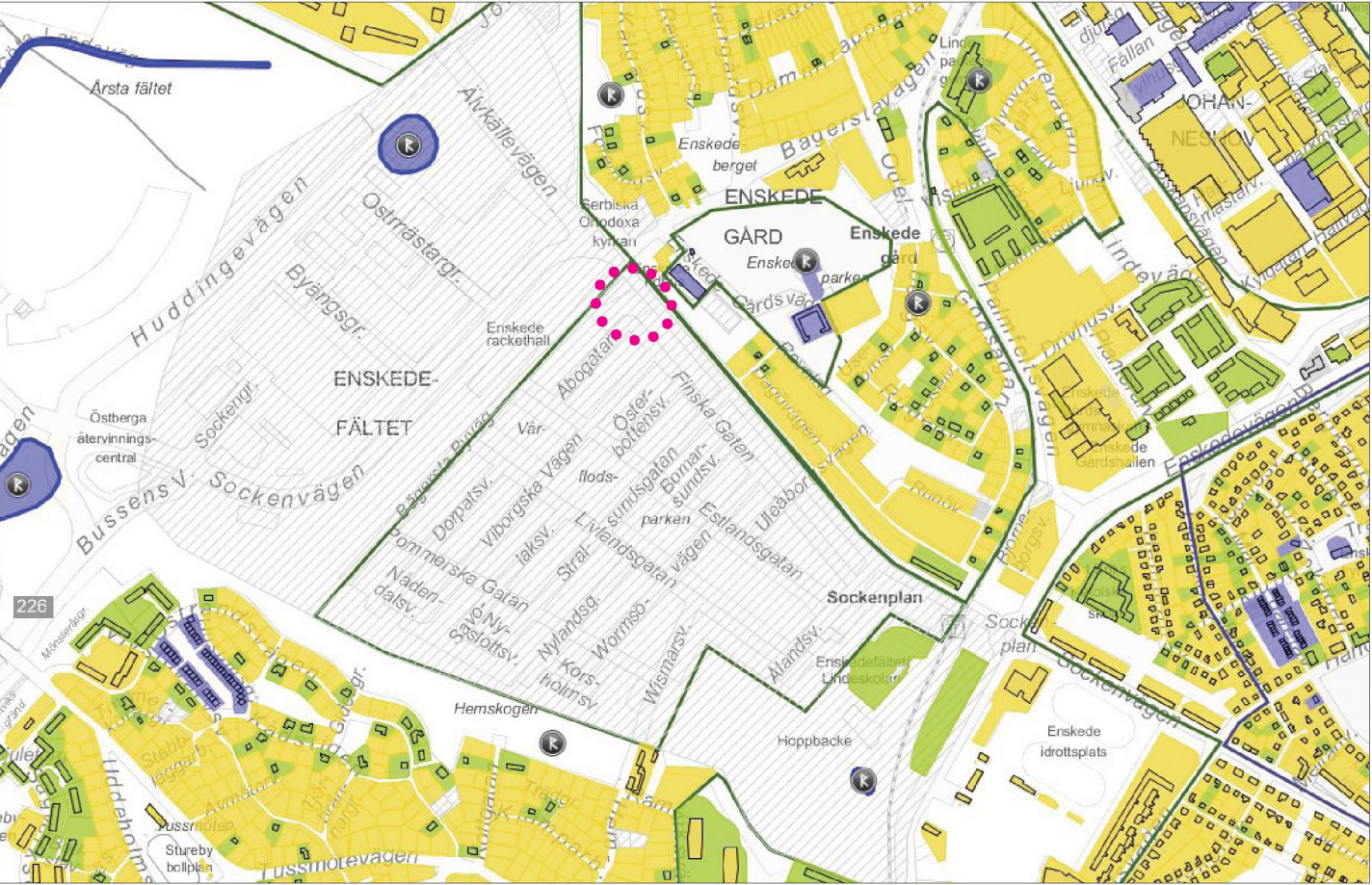
Inga fornlämningar i lagens bemärkelse finns registrerade inom fastigheten. Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. För att automatiskt skyddas av Kulturmiljölagen kap 2 ska lämningen vara tillkommen före 1850. Den före detta dammanläggningen är varaktigt övergiven och hör till Enskede gårds bränneri som anlades 1835. Vi har dock inte funnit några belägg för att dammen tillkommit tidigare än 1860-talet. Länsstyrelserna har dock rätt att besluta om fornlämningsförklaring av yngre lämningar ifall de i övrigt uppfyller kriterierna för fornlämning. Det är förbjudet att utan tillstånd enligt kulturmiljölagen kap 2 rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning. I skrivande stund har dammen inte registrerats som fornlämning.

Kulturhistoriskt värdefull miljö

Hela Enskedefältet är av Stockholms stadsmuseum utpekad som särskilt värdefull miljö. Vid förändringar i ett sådant område bör särskilt uppmärksamhet ägnas åt kulturhistoriska värden.

Läsanvisning

Dokumentet är uppdelat på följande vis: initialt beskrivs bakgrund, syfte och grundläggande planförutsättningar (denna sida). Därefter återges de slutsatser, värden och rekommendationer som togs fram i kulturmiljöutredningen. Därefter beskrivs förslaget översiktligt. Därefter följer vystudien, där vyer som bedömts som viktiga presenteras och beskrivs utifrån vilka kulturhistoriska

Stockholms stadsmuseums klassificeringskarta. Rättikan 1 (röd streckad ring) ligger inom området Enskedefältet, avgränsat med grön linje, som utpekats som område med särskilt kulturhistoriskt värde. Även Enskede gård är ett område med särskilt kulturhistoriskt värde. Stockholms stad, DpWebmap

värden som kan utläsas ur vyn. Därefter presenteras ett fotomontage där de förslagna förändringarna har monterats in i den tidigare vyn, och påverkan på de tidigare presenterade värdena beskrivs. Följande del analyserar planförslagets påverkan på tomtens och områdets kulturmiljövärden utifrån den kulturhistoriska värdering och de rekommendationer som togs fram i kulturmiljöutredningen. Slutligen görs en sammanvägd bedömning av planförslaget.

Läsanvisning

- Beskrivande text är markerad med grå bakgrund.
- Analyserande text är markerad med gul bakgrund.
- Konsekvensbeskrivande text är markerad med röd bakgrund.

Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2018 - Nulägesbeskrivning

Utemiljöns karaktär, översiktlig

Vegetationen i området speglar i stort sett markförhållandena. Projektområdet är del av den f.d. öppna jordbruksmarken med djupa lerlager. Här dominerar i dag det vidsträckta och geometriska planerade småhusområdet med sina trädgårdar. Villaområdet är nästan helt utan höga träd med undantag för klubbarna vid Rättikan 1, den högvuxna granridån utmed Bägersta byväg samt Vårflodsparkens trädtrader, framförallt pilar.

Norr och öster om Rättikan, på andra sidan Sockenvägen, finns övergången mot ett mosaikartat landskap bestående av högre morän- och bergspartier i kombination med lägre leriga delar. Här ligger bl.a. Enskede Ridhus och Enskede gård omgiven av ädellöv-parkskog med större uppvuxna ekar, askar, alar och lönnar. Intill Enskede gårds huvudbyggnad finns Enskedeparken som ursprungligen anlades 1840 med den engelska parken som förebild. Vägen framför herrgårdsbyggnaden kantas av en allé av stora hamlade askar. Väster om Enskedeparken finns ett område med kolonilotter.

Utemiljön vid Rättikan 1

Enskede vårdshus är placerat vid nordvästra kanten av ett parkliknande område bestående av trädtrader placerade utmed jordvallar som omger ett inre nedsänkt parkrum med volleybollplaner. Trädraderna utgörs av äldre klubbalar av relativt hög ålder; de äldsta träden uppskattas vara över hundra år gamla. Förutom alarna finns storvuxen skogsalm, några häggar och en gammal knäckepil vid hörnet Sockenvägen-Bägersta byväg.

Trädradernas och vallarnas orientering i kombination med den nedsänkta ytan kan upplevas som en återstående del av ett tidigare hydrologiskt system som visuellt kan relateras till Enskede gård på andra sidan Sockenvägen. Den nu torrlagda dammen vittnar om ett tillvaratagande av vatten från det omgivande avrinningsområde via en f.d. bäck utmed Bägerstavägen och kolonilotterna. Bäckravinen är fortfarande avläsbar vid trädgårdsmästarbostaden (Enskede gårdskafé).

Rättikan 1, trädinventeringskarta

- Klubbäl, enkelstammig
- Klubbäl, dubbelstammig
- Övriga träd
- Ungefärlig markering av vallen

Utemiljön översiktlig

- Hävdade gräsytor
- Villaträdgårdar
- Parkskog eller storvuxna solitära träd
- Koloniträdgård
- Hårdgjorda ytor / Bebyggelse

>>Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2018 - Nulägesbeskrivning

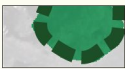
Landskapsstruktur och utblickar

Enskedefältet utgör ett vidsträckt villaområde med ytterst få storvuxna träd. Detta gör att klibbalarna vid Rättikan 1 samt granridån utmed Bägersta byväg upplevs som markanta gröna strukturer. Från de kringliggande gatorna framträder klibbalplanteringen vid Rättikan 1 på olika sätt.

I öster upplevs Enskede ridskolas bebyggelse samt Sankt Sava, serbisk-ortodoxa kyrkan, som bebyggelsefront eller blickfång. Bakom bebyggelsen finns storvuxna solitära träd och skogsbryn vid Enskede gård. Enskedeberget som utgör en grön fond i bakgrunden.

Landskapsstruktur och utblickar

	Rumsskapande trädfront		Bebyggelse som utgör blickfång
	Rumsskapande villaområdesfront		Övrig bebyggelse
	Trädrad		betydelsefull vy

Utdrag ur Kulturmiljöutredning 2018 - Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriskt värde

Enskedefältets planstruktur

Enskedefältet är en typisk, tydlig och välbevarad representant för utvidningen av Stockholm på 1930-talet och har därmed ett samhällshistoriskt värde.

Planen har en speciell och utpräglad symmetrisk form som återfinns i andra småhusområden från samma tid, t.ex. Tallkrogen. Den är konsekvent utförd och innehåller en centralt placerad park med plaskdamm och tilltagna ytor för barn.

Det är ett tidstypiskt och i huvudsak välbevarat småstugeområde utfört på plan mark med utpräglad enhetlig karaktär. Varje gata karaktäriseras av hus i samma storlek och höjd och med samma förhållande till gatan. En särskild tilläggsplan har gjort att sena tiders utbyggnader av de små husen har utförts på ett anpassat sätt.

Den före detta dammanläggningen

Den före detta dammen med vallar och planterade träd har ett kulturhistoriskt värde utifrån dess koppling till Enskede gårds binäringar under dess glansperiod på 1800-talet. Värdet har reducerats när kopplingen med Ensked gård brutits genom anläggandet av Sockenvägen på 1950-talet, samt att själva bränneribyggnaden inte finns kvar.

Trädrader och vallar understryker dock riktningar som fortfarande vittnar om ett historiskt samband: att området visuellt och funktionellt har varit länkat till Enskede gård.

De gamla träden är ett markant landskapselement som minner om en äldre markanvändning och kontrasterar mot en i övrigt tuktad och låg växtlighet i småhusområdet.

Enskede värdshus

Den nuvarande byggnaden på Rättikan 1 har ett begränsat kulturhistoriskt värde utifrån att värdshusverksamheten på platsen inte har någon längre historisk hävd och att den enkla byggnaden har ett ringa arkitektoniskt och arkitekturhistoriskt värde.

Tillvarata och utveckla

Skalmöte

Anpassa ny bebyggelses skala till småstugorna och till Enskede gårds ladugård och låt trädtopparna rå över bebyggelsen.

Särskilt viktig är anpassningen i skala vid Sockenvägen som huvudstråk genom området.

Ny bebyggelseskala bör studeras så att negativ påverkan på den rurala karaktären inom Enskede gård kan undvikas.

Sänkan och vallarna

Ta tillvara på den speciella karaktär som den historiska markanvändningen skapat.

Låt sänkan/dammen fortfarande vara allmänt tillgänglig och öppna sig mot omgivande gator.

Ta tillvara kopplingen mot Enskede gård.

Befintlig grönstruktur

Ta tillvara så många gamla träd som möjligt så att den historiska strukturen förblir läsbar och upplevelsen av tid består.

Låt träden ha en mildrande, överbryggande effekt mellan gammal och ny bebyggelse.

Samrådsförslag - övergripande beskrivning

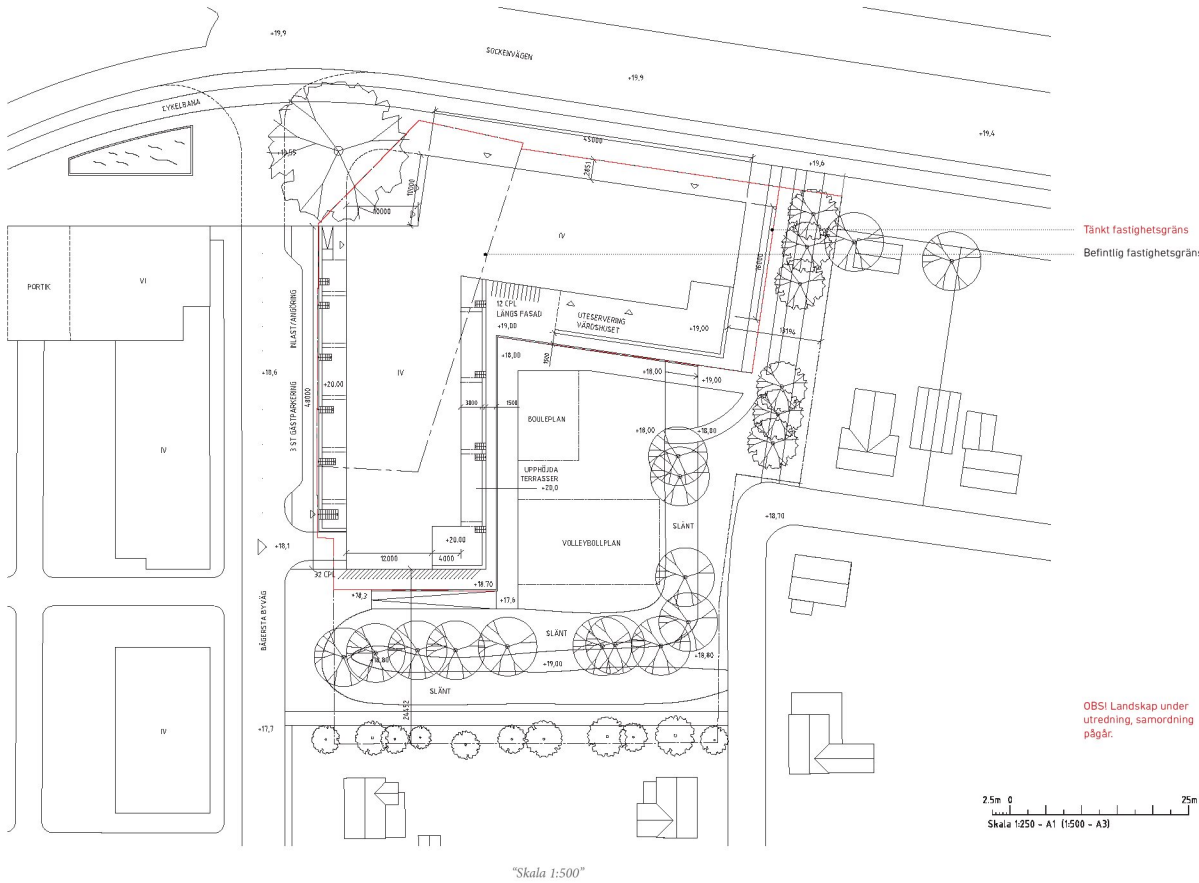
Beskrivning

Förslaget är i detalj beskrivet i Dinell Johanssons material, men beskrivs övergripande här som referens till de analyser som görs i dokumentet.

Förslaget som provas består av två vinkelställda sammanbyggda huskroppar i fyra våningar. Arkitektoniskt är husen inspirerade av smalhusbebyggelsen vid Sockenplan och andra närliggande områden med smalhus, men med en mer samtida karaktär vilken främst tar sig uttryck i en särpräglad taksarg, ett platt tak, annorlunda fönsterstorlek och spel med fasaddjup.

Planförslaget innebär en introduktion av en stadsmässig typologi för närområdet med flerbostadshus och med aktiva bottenvåningar.

SITUATIONSPLAN

Vystudier

Urval av vyer

Utifrån fyra par utvalda vyer, där befintlig situation jämförs med situationen efter genomfört förslag, bedöms konsekvenserna avseende kulturmiljön och det kulturhistoriska värdet.

Vyer

- Vy 1: Enskede gård
- Vy 2: Sockenvägen
- Vy 3: Finska gatan
- Vy 4: Bägersta byväg

Vyer - placering vid befintlig situation.
Bildkälla: Lantmäteriet.

Vy - Enskede gård

Vy 1 - från Enskede gårdsväg vid Enskede gård, befintlig situation

Nuläge

Vyn är tagen från Enskede gårdsväg, inifrån Enskede gård, nordost om projektområdet.

Enskede gård och dess rurala karaktär utgör ett betydelsefullt inslag i vyn och närmiljön.

Den äldre stenladugården (till vänster på fotot) och senare byggnader (till höger på fotot) som ersatt den tidigare bränneribyggnaden dominerar vyn i förgrunden.

Mellan byggnaderna och på avstånd är dels träd på norra sidan om Sockenvägen synliga, dels värdshusparkens trädrad med Almar.

Vy 1 - från Enskede gårdsväg vid Enskede gård, analys av förslaget påverkan på kulturmiljön

Förslaget

I fotomontaget syns den föreslagna byggnadens norra volym med fyra våningar som är placerad längs med Sockenvägen.

Nyttillkommande byggnad innebär en skalförskjutning samt att vynes rurala karaktär minskas genom att en för området ny byggnadstypologi tillkommer.

Nyttillkommande byggnad innebär även att den historiskt betydelsefulla kontakten mellan Enskede gård och Enskede fältet till stor del försvinner. Öppenheten mot den tidigare dammen/sänkan byggs igen. Trädraden och övrig historisk grönstruktur på södra sidan om Sockenvägen, framförallt i värdshusparken, kommer i princip helt att försvinna.

Vy - Sockenvägen

Vy 2 - från Sockenvägen, mot Enskede värdshus, befintlig situation

Nuläge

Vyn är tagen från Sockenvägen mot nordväst, vid korsningen med Stralsundssgatan.

Vyn domineras av Sockenvägens flankerande trädrader som avgränsar gång- och cykelvägar från vägbanan samt av omväxlande trädplanteringar och lägre växtlighet längs med småhustomternas gränser.

Befintliga småhus inom Enskedefältet är placerade indragna, med större trädgårdar placerade mot Sockenvägen som buffertzona. Placeringen innebär att ingen bebyggelse är synlig i vyn förutom ett par täta plank som kan anas genom den dominerande grönskan.

I fönsten ovanför trädtopparna syns punkthusen vid Valla torg i Årsta.

Vy 2 - från Sockenvägen, mot Enskede värdshus, analys av förslaget påverkan på kulturmiljön

Förslaget

I fotomontaget kan den föreslagna byggnadens norra volym med vitputsad fasad ses vid småhusområdets slutpunkt, på södra sidan om Sockenvägen. Fasadkulören på den nya byggnaden föreslås ansluta till de befintliga småhusens, i huvudsak, ljusa kulörer.

Nyttillkommande byggnadens placering längs Sockenvägen och närmre gatan syns i den valda vyn, det innebär ett nytt inslag i området som bryter med den traditionella småhusbebyggelsens förhållande till Sockenvägen.

Nyttillkommande byggnad innebär en skalförskjutning och att karaktären på närområdet delvis förändras genom att en ny byggnadstypologi föreslås. Inom ett större område, exempelvis Sockenplan, är relationen mellan småhus och småhus frekvent även i ett historiskt perspektiv.

Borttagning av den östra trädraden och nyplantering i nytt läge vid Vårdshusparken, kommer innebära en mar-

ginell påverkan i vyn. Att ta ner de äldre träden får däremot en negativ påverkan på områdets rurala karaktär och den historiska kopplingen mellan parken och Enskede gård.

Vy - Finska gatan

Vy 3 - från Finska gatan, inifrån Enskedefältet mot park och sänka vid Enskede vårdshus, befintlig situation

Nuläge

Vyn är tagen från Finska gatan mot nordväst, vid korsningen med Stralsundsgatan. Mindre trädgårdar som flankerar Finska gatans båda sidor och markerar tomtgränserna, med enskilda utfarter och uppväxta häckar, dominerar vyn. Enskedefältets strikta indelning av småhus och dess tomter präglar vyn. Småhusens enhetliga placering och utformning är betydelsefulla inslag i vyn. I bakgrunden syns Vårdshusparkens sydöstra trädrad med Alar som fondmotiv.

Vy 3 - från Finska gatan, inifrån Enskedefältet mot park och sänka vid Enskede vårdshus, analys av förslaget påverkan på kulturmiljön

Förslaget

I fotomontaget kan den föreslagna byggnadens södra volym med vitputsad fasad anas på grund av en i förslaget nyplanterad trädrad som upplevs glesare. Fasadkulören på den nya byggnaden föreslås ansluta till de befintliga småhusens, i huvudsak, ljusa kulörer. Nyttillkommande byggnad är placerad längs med Bägersta byväg. Den nyttillkommande byggnadens högre skala kommer kunna anas men dock inte upplevas som markant i vyn, framförallt eftersom bakomliggande träd fortfarande rör över byggnadens taklinje. Detta kommer troligen förändras om fastigheterna på andra sidan Bägersta byväg bebyggs. En borttagning och nyplantering av den östra trädraden, i nytt läge i Vårdshusparken, kommer innebära en marginell påverkan i vyn. Att ta ner de äldre träden får däremot en negativ påverkan på områdets rurala karaktär och den historiska kopplingen mellan parken och Enskede gård.

Vy - Bägersta byväg

Vy 4 - från Bägersta byväg, mot Sockenvägen och Enskede värdshus, befintlig situation

Nuläge

Vyn är tagen från Bägersta byväg mot norr, vid korsningen med Estlandsgatan.

De raka trädraderna som flankerar Bägersta byvägs båda sidor dominerar vyn.

Även småhusens enhetliga placering på rad, med indragna fasader, små förgårdar och enskilda utfarter är ett betydelsefullt inslag i vyn.

Vy 4 - från Bägersta byväg, mot Sockenvägen och Enskede värdshus, analys av förslaget påverkan på kulturmiljön

Förslaget

I fotomontaget kan den föreslagna byggnadens södra volym med vitputsad gavelfasad anas mellan trädraden på höger sida om Bägersta byväg.

Nyttillkommande byggnad är placerad längs med Bägersta byväg. Byggnadens placering närmre gata, avviker från traditionen i småhusområdet, men kommer inte upplevas i den valda vyn.

Den nyttillkommande byggnadens högre skala kommer kunna anas men dock inte upplevas som markant i vyn.

Borttagning av eventuella träd i trädraderna i anslutning till den nya byggnaden kommer innebära en marginell påverkan i vyn.

Förslagets påverkan på identifierade värden i KMU

Identifierade värden KMU Enskedefältets planstruktur Enskedefältet är en typisk, tydlig och välbevarad representant för utvidningen av Stockholm på 1930-talet och har därmed ett samhällshistoriskt värde. Planen har en speciell och utpräglat symmetrisk form som återfinns i andra småhusområden från samma tid, t.ex. Tallkrogen. Den är konsekvent utförd och innehåller en centralt placerad park med plaskdamm och tilltagna ytor för barn. Det är ett tidstypiskt och i huvudsak välbevarat småstugeområde utfört på plan mark med utpräglat enhetlig karaktär. Varje gata karaktäriseras av hus i samma storlek och höjd och med samma förhållande till gatan. En särskild tilläggsplan har gjort att sena tiders utbyggnader av de små husen har utförts på ett anpassat sätt.	Förslagets påverkan Planstrukturen i förslaget Föreslagen bebyggelse ligger inte inom befintlig planstruktur och påverkar därmed inte dess symmetri. Den föreslagna bebyggelsen har en annan skala än småhusen i planen i övrigt, dock bebyggdes aldrig tomten med småhus enligt den ursprungliga planen. Istället uppfördes den kiosk som kom att bli början på Enskede vårdshus på 1980-talet.	Antivariska konsekvenser Konsekvenser för planstrukturen Planförslaget innebär att en ny typologi och en ny skala introduceras i planstrukturen. Typologin och i viss mån skalan är inspirerad av smalhusbebyggelse i andra änden av Enskedefältet, Sockenplan, där smalhusbebyggelse i tre våningar uppförts i anslutning till småhusbebyggelsen.	 Småstugeområdet 1960-tal. Lantmäteriet
Den före detta dammanläggningen Den före detta dammen med vallar och planterade träd har ett kulturhistoriskt värde utifrån dess koppling till Enskede gårds binäringar under dess glansperiod på 1800-talet. Värdet har reducerats när kopplingen med Ensked gård brutits genom anläggandet av Sockenvägen på 1950-talet, samt att själva bränneribyggnaden inte finns kvar. Trädrader och vallar understryker dock riktningar som fortfarande vittnar om ett historiskt samband: att området visuellt och funktionellt har varit länkat till Enskede gård. De gamla träden är ett markant landskapselement som minner om en äldre markanvändning och kontrasterar mot en i övrigt tuktad och låg växtlighet i småhusområdet.	Dammanläggningen i förslaget Förslaget innebär att den norra vallen tas bort, samt en del av den södra. Den västra vallen berörs inte. För raderna med träd gäller samma förhållande; den norra raden tas ned samt 5 av 9 träd längs den södra vallen. Den västra raden bevaras i förslaget.	Konsekvenser för dammanläggningen Dammanläggningens riskerar att bli mycket svårt att avläsa och dess koppling till Enskede gård försvinner till stor del. Drygt hälften av de äldre träden (15 av 27) tas ned. Av dessa ersätts 7 med nyplanterade träd. Nedtagning av de flesta äldre klubbalar kan betraktas som en kulturhistorisk förlust. Utöver detta blir det även en förlust vad gäller landskaps- och naturvärden (se Naturvärdesinventering från 2018).	 Dammen 1880-tal. SSM
Enskede vårdshus Den nuvarande byggnaden på Rättikan 1 har ett begränsat kulturhistoriskt värde utifrån att vårdshusverksamheten på platsen inte har någon längre historisk hävd och att den enkla byggnaden har ett ringa arkitektoniskt och arkitekturhistoriskt värde.	Vårdshuset i förslaget Förslaget innebär att vårdshuset rivs.	Konsekvenser för vårdshuset Då den befintliga byggnaden bedömts ha ett begränsat kulturhistoriskt värde bedöms förslaget inte innebära någon påtagligt negativ skada på den befintliga bebyggelsestrukturen på fastigheten.	 Vårdshuset 1980-tal. Foto Enskede vårdshus

Förslaget i förhållande till rekommendationer i KMU

Rekommendationer KMU Skalmöte Anpassa ny bebyggelses skala till småhusen och till Enskede gårds ladugård och låt trädtopparna rå över bebyggelsen. Särskilt viktig är anpassningen i skala vid Sockenvägen som huvudstråk genom området. Ny bebyggelseskala bör studeras så att negativ påverkan på den rurala karaktären inom Enskede gård kan undvikas.	Förslagets förhållningssätt Skalmöte Den föreslagna bebyggelsen introducerar en ny högre skala än den befintliga i närområdet, vilket i sin natur påverkar de tidigare angivna rekommendationerna. Den föreslagna byggnadsvolymen är placerad ca 40 meter från det närmaste småhuset (Bondbönan 1). Lamellhusen som agerat förebild längre ner på Sockenvägen ligger 12 respektive 15 meter från närmaste småhus. De är dock en våning lägre. Bebyggelsens höjd bedöms, utifrån aktuellt underlagsmaterial, ligga under de högsta trädtopparna.	Antivariska konsekvenser Skalmöte Planförslaget har ambitionen att ge en mer stadsmässig karaktär till platsen, en anpassning till den expolatering som planeras på andra sidan Bägersta byväg, vilket innebär en viss försvagning av den rurala karaktär som Enskede gård ger uttryck för. Den nya skalan anpassas därmed inte till Enskede gårds ladugård eller Enskede gårds lantliga miljö.	 Fasad mot Sockenvägen Skala 1:400 Fasadrättning med skalmöte. DinellJohansson.
Sänkan och vallarna Ta tillvara på den speciella karaktär som den historiska markanvändningen skapat. Låt sänkan/dammen fortfarande vara allmänt tillgänglig och öppna sig mot omgivande gator. Ta tillvara kopplingen mot Enskede gård.	Sänkan och vallarna Planförslaget innebär att den västra vallen bevaras samt en del av den södra. Sänkan som form bevaras i vis mån. Området är i förslaget fortsatt allmänt tillgänglig. Den vinkelställda volymen längs Sockenvägen bryter huvudsakligen kopplingen mellan den tidigare dammen och Enskede gård. Kopplingen mellan området och Enskede gård är dock i nuläget relativt svagt sedan Sockenvägen anlades på 1950-talet.	Sänkan och vallarna Att delar av vallarna och kopplingen mellan sänkan/vallarna och Enskede gård försvagas ytterligare har en negativ påverkan på områdets kulturhistoriska värde. Den karaktär som den historiska markanvändningen skapat är dock i viss mån fortfarande avläsbar och tillgänglig.	 Den sydöstra vallen och trädraden med Sockenvägen och Enskede gård i bakgrunden. Foto: Nico van Gelderen
Befintlig grönsstruktur Ta tillvara så många gamla träd som möjligt så att den historiska strukturen förblir läsbar och upplevelsen av tid består. Låt träden ha en mildrande, överbryggande effekt mellan gammal och ny bebyggelse.	Befintlig grönsstruktur Drygt hälften av de äldre träden (14 av 27) tas ned.	Befintlig grönsstruktur Trädraderna består mot planområdets västra och i viss mån södra delar, där fem äldre träd ersätts med nya i ett annat läge. Bevarade träd tillsammans med nyplanterade bedöms fortsatt mildra övergången mellan planförslagets byggnad och befintlig småstugebebyggelse.	 Planområdet från ovan 2020.

Antikvarisk konsekvensanalys - sammanvägd bedömning

Plan och bygglagen 2 kap. 6 § "Vid planläggning [...] ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Vid planläggning [...] ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas".

Planförslaget innebär en skalförskjutning i det absoluta närområdet. Störst förändring gentemot nuläget, avseende visuell påverkan, innebär tillkommande volymerna i siktlinjer från norr och nordöst om planområdet, från Enskede gård. En konsekvens av detta blir att den historiskt betydelsefulla kontakten mellan Enskede gård och Enskede fältet till stor del försvinner.

Planförslaget innebär att en ny typologi och en ny skala introduceras i planstrukturen. Föreslagen byggnad håller sig en våning högre i jämförelse med småhusen vid närliggande Sockenplan. Vid Sockenplan återfinns den stadsmässighet som förslaget eftersträvar; ett mer slutet byggnadssätt, delvis avsaknad av förgårdsmark och lokaler i bottenvåning som tas upp i förslagets bebyggelse.

Planförslagets högre skala bedöms inte innebära en så pass stor skillnad mot befintlig närliggande bebyggelse att områdets karaktär förvanskas; karaktären blir annorlunda mot nuläget men småhusområdets karaktärsdrag påverkas inte påtagligt. Den visuella påverkan bedöms utifrån vystudierna i något fall vara påtaglig men dock inte oskäligt dominerande i sammanhanget. Den enhetliga karaktären på småhusområdet kommer fortfarande vara möjligt att uppleva på platsen. Bebyggelsens höjd bedöms, utifrån aktuellt underlagsmaterial, ligga under de högsta trädtopparna.

I övrigt bedöms den föreslagna bebyggelsens arkitektoniska utformning vara välstuderad och bedöms som anpassad till omgivningen, såväl avseende närliggande småhus som småhus något längre bort vid Sockenplan.

Planförslaget innebär att befintlig vårdshusbyggnad rivs. Byggnaden bedöms dock ha ett begränsat kulturhistoriskt värde och förslaget anses därför inte innebära någon påtagligt negativ skada på befintliga bebyggelsestrukturer på fastigheten.

Planförslaget har som ambition, i linje med översiktsplanen, att ge platsen en mer stadsmässig karaktär, vilket kan betraktas som en anpassning till den expolatering som planeras på andra sidan Bägersta byväg. Som ett led i denna inriktning kommer även äldre karaktäristiska träd och den äldre dammens vallar att tas bort. Åtgärderna innebär sammantaget en försvagning av områdets rurala karaktär och en konsekvens blir att platsens historiska koppling till Enskede gård till stor del försvinner. Värdet av dessa sammanhang har dock enligt kulturmiljöutredningen reducerats sedan tidigare, dels genom anläggandet av Sockenvägen på 1950-talet dels genom att bränneribyggnaden inte längre finns kvar. Trots negativa konsekvenser kan förslaget accepteras då vissa delar av parken kommer bevaras och vara öppen för allmänheten. Ett antal träd kommer att nyplanteras. Planförslaget bedöms inte påverka områdets planhistoriska värde i någon större utsträckning.

Flygvy över Rättikan 1 mot nordväst. Sockenvägen till höger.

Nyréns Arkitektkontor
2020